

*Іншин М. І.,**доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент**Національної академії правових наук України,**заслужений юрист України,**завідувач кафедри трудового права та права соціального забезпечення**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОВС В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ У МИРНИЙ ЧАС

Анотація. Стаття присвячена виявленню нововведень щодо пенсійного забезпечення працівників ОВС, що пов'язані із веденням бойових дій на сході України в мирний час.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, працівник ОВС, бойові дії, нововведення, годувальник, члени сімей.

Постановка проблеми. Держава гарантує гідне пенсійне забезпечення всім особам, які мають право на пенсію шляхом встановлення їм пенсій не нижче прожиткового мінімуму, визначеного законом. Працівники органів внутрішніх справ (далі – ОВС) не є виключенням з цього правила, вони також мають право на гідне пенсійне забезпечення. В існуючих трагічних обставинах, які склалися в Україні, служба в ОВС виявилася однією із найнебезпечніших, оскільки працівники саме цього формування в першу чергу від самого початку жорстких протистоянь були призвані захищати мир та порядок в країні. Чимала кількість загиблих у мирний час працівників ОВС, точна чисельність яких не викладена в офіційних даних, звісно, стала моральним ударом для всього населення країни. У таких умовах актуальним постає питання того, яким чином реагує держава на необхідність підтримки працівників ОВС, чи здійснює вона певні додаткові заходи їхнього захисту. Найпершим питанням сьогодення, очевидно, стає пенсійне забезпечення, оскільки частину працівників вже не повернеш, а в них залишились сім'ї, у багатьох випадках із дітьми, а інша частина – у мирний час стала інвалідами. Отже, за мету в цьому дослідженні поставлено виявити які суттєві зміни внесено до чинного законодавства щодо пенсійного забезпечення працівників ОВС, зважаючи на існуючі ризиковані обставини сучасності. Для досягнення поставленої мети передбачається здійснити огляд засад пенсійного забезпечення вказаної категорії працівників та навести конкретні здійснені зміни до законодавства, визначити їх ефективність.

У юридичній літературі *пенсійне забезпечення працівників ОВС* розглядають у двох значеннях, зокрема як: 1) сукупність організаційних, правових, фінансових та інших заходів, спрямованих на встановлення осіб, які мають право на пенсійне забезпечення, обчислення, призначення, виплату, а в окремих випадках і перерахунок пенсій, оформлення відповідних документів з метою реалізації пенсіонерами права отримання обов'язкової грошової виплати із спеціально створених для цього фондів [1, с. 13]; 2) як грошові виплати, які безпосередньо залежать від попередньої службово-трудова діяльності працівників органів внутрішніх справ, а в деяких випадках і від інших обставин (настання страхового ризику, суми попереднього внеску тощо), що виплачуються із спеціально створених фондів, як державних так і недержавних за умов і у порядку передбачених нормативно-правовими актами [2, с. 208].

Виклад основного матеріалу дослідження. Правовою основою пенсійного забезпечення працівників ОВС є ціла низка

нормативно-правових актів, як загального, так і спеціального характеру. До нормативних актів загального характеру відносяться: Конституція України, закони України «Про пенсійне забезпечення», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про недержавне пенсійне забезпечення», постанови Кабінету Міністрів України, укази та розпорядження Президента України, зокрема: «Про основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні» від 13 квітня 1998 року № 291/98, «Про заходи щодо впровадження персоналізованого обліку відомостей у системі обов'язкового державного пенсійного страхування» від 4 травня 1998 року № 401, «Про Положення про Пенсійний фонд України» від 1 березня 2001 року № 121/2001 та інші.

До нормативно-правових актів спеціального характеру відносяться: Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України «Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та членам їхніх сімей» від 17 липня 1992 року № 393, «Про порядок обчислення пенсії військовослужбовцям із числа особового складу МВС, які брали участь у гасінні пожежі та охороні Чорнобильської АЕС 26 квітня 1986 року» від 9 червня 1997 року № 301, та ряд інших нормативно-правових актів.

Умови, норми та порядок пенсійного забезпечення працівників органів внутрішніх справ та членів їх сімей безпосередньо встановлюються Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ [3]. Відповідно до пункту «б» ч. 1 ст. 1-2 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» право на пенсійне забезпечення на його умовах мають звільнені зі служби особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України, особи начальницького складу податкової міліції, особи начальницького і рядового складу Державної кримінально-виконавчої служби України, особи начальницького і рядового складу органів і підрозділів цивільного захисту.

Працівники органів внутрішніх справ при наявності встановленої Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» вислуги на службі в органах внутрішніх справ мають право на довільну пенсію за вислугу років.

Відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року [3] за бажанням працівникам ОВС, які мають право на пенсію за Законом України «Про

пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», та членам їх сімей може призначатися пенсія на умовах і в порядку, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». При цьому для обчислення пенсій враховуються всі види грошового забезпечення, що отримували зазначені особи, які мають право на пенсію, перед звільненням зі служби.

Працівники органів внутрішніх справ, які стали інвалідами за умов, передбачених Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», набувають право на пенсію за інвалідністю. Члени сімей працівників органів внутрішніх справ, які загинули чи померли або пропали безвісти, мають право на пенсію в разі втрати годувальника. Сім'ї померлих пенсіонерів з числа працівників органів внутрішніх справ мають право на пенсію в разі втрати годувальника на загальних підставах із членами сімей осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ. Особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та членам їх сімей, які одночасно мають право на різні державні пенсії, призначається одна пенсія за їх вибором.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» для працівників органів внутрішніх справ передбачено наступні види пенсій: за вислугу років, пенсії по інвалідності, пенсії в разі втрати годувальника. Згідно з Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» працівники органів внутрішніх справ можуть отримувати і додаткову пенсію із недержавного пенсійного фонду відповідно до умов пенсійного контракту [4].

Тобто, пенсії працівників ОВС можна класифікувати за двома критеріями: 1) за підставами отримання: а) основні (за вислугу років, по інвалідності, в разі втрати годувальника; б) додаткові (виплачуються із недержавного пенсійного фонду відповідно до умов пенсійного контракту). 2) за суб'єктами отримання: а) працівники ОВС (за вислугу років, по інвалідності); б) члени їх сімей (пенсія в разі втрати годувальника); в) як працівники ОВС, так і члени їх сімей на засадах спадкування згідно з цивільним законодавством України. У нашому дослідженні, з урахуванням тематики, нас цікавлять пенсії за інвалідністю та в разі втрати годувальника

Пенсія з інвалідності – щомісячні грошові виплати з Пенсійного фонду, що призначаються в разі встановлення медичним органом однієї з трьох груп інвалідності у разі повної або часткової втрати працездатності внаслідок трудового каліцтва, професійного чи загального захворювання, з інших причин.

Пенсії по інвалідності особам начальницького і рядового складу ОВС України призначаються в разі, якщо інвалідність настала в період проходження ними служби або не пізніше трьох місяців після звільнення зі служби, або якщо інвалідність настала пізніше тримісячного терміну після звільнення зі служби, але внаслідок захворювання (травми, поранення, контузії, каліцтва тощо), яке виникло в період проходження військової служби чи під час перебування в полоні або заручником, якщо полонення чи захоплення заручником не було добровільним і особа, яка має право на пенсію за Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», перебуваючи в полоні або заручником, не вчинила злочину проти миру і людства.

Аналізуючи чинне законодавство, можна стверджувати, що в цілому порядок, умови призначення та виплати пенсії по інвалідності працівникам ОВС на цей час не змінені.

Пенсії в разі втрати годувальника – вид трудової державної пенсії, що призначається непрацездатним членам сім'ї по-

мерлого годувальника, які були на його утриманні [5, с. 209]. Головна особливість цього виду пенсії полягає у тому, що пенсійне забезпечення членів сім'ї в багатьох випадках має залежний характер від права на пенсію іншої особи, яка є годувальником. Смерть позбавляє сім'ю померлого доходів від його професійної діяльності.

Законом України «Про внесення зміни до ст. 36 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», прийнятим 20 травня 2014 року, означену статтю викладено в такій редакції: «ч. 1. пенсії в разі втрати годувальника призначаються в таких розмірах: а) членам сімей військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, інших осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, які загинули (померли) внаслідок поранення, контузії або каліцтва, одержаних при захисті Батьківщини, ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи або при виконанні інших обов'язків військової служби (службових обов'язків), або внаслідок захворювання, пов'язаного з перебуванням на фронті, у партизанських загонах і з'єднаннях та підпільних організаціях і групах, визнаних такими законодавством України, ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи чи участю у бойових діях у мирний час, які є непрацездатними та перебували на утриманні загиблого (померлого) годувальника (при цьому дітям та іншим особам, зазначеним в абзаці другому ст. 30 цього Закону, незалежно від того, чи перебували вони на утриманні загиблого (померлого) годувальника), – 70 процентів грошового забезпечення (заробітної плати) загиблого (померлого) годувальника на одного непрацездатного члена сім'ї. Якщо на утриманні загиблого (померлого) годувальника перебували двоє і більше членів сім'ї, пенсія призначається у розмірі 90 процентів грошового забезпечення (заробітної плати) загиблого (померлого) годувальника, що розподіляється між ними рівними частками, але не менше ніж 40 процентів на кожного непрацездатного члена сім'ї. У таких самих розмірах, незалежно від причини смерті годувальника, обчислюються пенсії членам сімей померлих інвалідів війни та членам сімей, до складу яких входять діти, які втратили обох батьків».

Як бачимо, по-перше, розширено суб'єктний склад осіб, що мають право на пенсію в разі втрати годувальника шляхом додавання «які є непрацездатними та перебували на утриманні загиблого (померлого) годувальника (при цьому дітям та іншим особам, зазначеним в абзаці другому ст. 30 цього Закону, незалежно від того, чи перебували вони на утриманні загиблого (померлого) годувальника)». Очевидно, що це продиктовано необхідністю компенсувати сім'ям грошове утримання, якого вони позбулися із загибеллю годувальника. По-друге, змінено розмір пенсійних виплат. Якщо в редакції цієї статті, що діє на даний час, тобто 2002 року, розмір пенсії дорівнює 40 процентів заробітку годувальника на кожного непрацездатного члена сім'ї, то вказаним Законом 2014 року такий розмір відтепер дорівнює 70 процентів грошового забезпечення (заробітної плати) загиблого (померлого) годувальника на одного непрацездатного члена сім'ї. Якщо на утриманні загиблого (померлого) годувальника перебували двоє і більше членів сім'ї, пенсія призначається у розмірі 90 процентів грошового забезпечення (заробітної плати) загиблого (померлого) годувальника, що розподіляється між ними рівними частками, але не менше ніж 40 процентів на кожного непрацездатного члена сім'ї.

Слід позитивно відмітити і той факт, що законодавець передбачив новим Законом встановити, що особи, яким раніше було призначено пенсію в разі втрати годувальника відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», мають право

на перерахунок пенсії з урахуванням положень цього Закону. Якщо внаслідок перерахунку за нормами цього Закону розмір пенсії або виплачуваної її частини зменшується, пенсія виплачується в раніше встановленому розмірі.

Проблемними питаннями, які виникають щодо реалізації вказаних нововведень, слід назвати такі. По-перше, цей закон на разі лише набирає чинності і повноцінно почне діяти лише з 1 січня 2015 року, тобто зараз сім'ї загиблих працівників ОВС й надалі керуються діючою нині редакцією 2002 року цитованої статті, тобто 40% заробітку годувальника на кожного непрацездатного члена сім'ї. Звісно, щоб запровадити вказані зміни на практиці безпосередньо в цьому році досить складно, оскільки в Державний бюджет вже декілька разів було внесено зміни, а таке суттєве підвищення пенсійних виплат не передбачалося на поточний рік. По-друге, викликає сумнів у можливості держави забезпечити виконання такої норми у зв'язку із тими фінансовими втратами, що вже понесла держава внаслідок ведення бойових дій в Луганській та Донецькій областях, тих подій, що відбувалися протягом весни 2014 року, та проведенням виборів Президента України. Тому є потреба в розробці дієвого механізму вдосконалення як пенсійного забезпечення працівників ОВС та загиблих військовослужбовців, що брали участь у бойових діях у мирний час, так і взагалі економічного розвитку країни після зазначених подій.

Висновок. Отже, підсумовуючи, слід вказати, що законодавець намагається гарантувати особам, які захищають правопорядок та мир в країні, гідне життя їхніх сімей у разі їх загибелі. Проте недоліками здійснених кроків слід назвати розрив у часі щодо впровадження цих гарантій та сумнівність їхнього повноцінного виконання, у зв'язку із складною економічною ситуацією в країні в результаті значних фінансових витрат, пов'язаних із бойовими діями.

Література:

1. Бідюкова М.С. Правове регулювання матеріального забезпечення працівників ОВС : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / М.С. Бідюкова ; Харківськ. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2008.
2. Клемпарський М.М. Щодо пенсійного забезпечення працівників органів внутрішніх справ // Актуальні проблеми управління персоналом ОВС України : матеріали науково-практич. конф. / М.М. Клемпарський. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002.
3. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 399.
4. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09 липня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47-48. – Ст. 372.
5. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні : [підручник] / І.М. Сирота. – Х. : Одиссей, 2001.
6. Про внесення зміни до статті 36 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» : Закон України від 20.05.2014 № 1274-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 45. – С. 39. – Ст. 1183.

Ишын Н. И. Пенсионное обеспечение работников ОВД в условиях боевых действий в мирное время

Аннотация. Стаття посвящена виявленню нововведених относительно пенсионного обеспечения работников ОВД, связанных с ведением боевых действий на востоке Украины в мирное время

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, работник ОВД, боевые действия, нововведения, кормилец, члены семей.

Inshyn M. Pensions police officers during the military operations in peacetime

Summary. The article is devoted to finding innovations for pensions of policemen, which are related to the conduct of hostilities in eastern Ukraine in peacetime.

Key words: pensions, policemen, fighting, innovation, breadwinner, family members.